

Ibsenova Divoká kachna je vlastně brilantní komedie

Rozhovor s režisérem Davidem Šiktancem

Do Ostravy jste se vrátil po roce a půl – shledáváte nějaké změny?

„Ta doba odstupu je poměrně krátká. Vzhledem k tomu, že vnější rozdíl (ve složení souboru nebo jeho zázemí, ale i ve městě samotném) jsou minimální, je zajímavé pozorovat změny, které se udály ve mně a které tak můžu snáz postřehnout. Každopádně si už se souborem nemusíme pro sebe definovat, co po sobě navzájem chceme. Máme k sobě důvěru a leccos je tudíž snazší, od představy ke konkrétní realizaci je už mnohem kratší vzdálenost.“

Inspiruje vás Ostrava?

„Ve vztahu k Ostravě se to už stalo jistým klišé, ale klima tady je skutečně jiné, město v sobě nese téma. Nevím, zda bych byl schopen – jako host – přesně popsat, zda povstává ze specifické struktury města, povahy zdejších lidí (oně často proklamované rázovitosti...) nebo jiných aspektů. Můj vlastní vztah k Ostravě pro mě od jisté chvíle splývá se spoluprací s Arénou a jejím souborem. Zkoušení tu není omezené časem zkoušek, vše se pořád žije, diskutuje, hledá... A to není úplně obvyklé. Zkoušení Baala pro mě bylo zlomem. Měl jsem za sebou dost nepříjemnou profesní zkušenost, a kdyby ta práce nebyla tak intenzivní a radostná, věnoval bych se teď už možná něčemu úplně jinému.“

Vaše inscenace Baala zaznamenala kontroverzní reakce, třeba i na festivalu Ostravar. Té diskuzi jste byl přítomen. Jaký je to pro tvůrce pocit, když mu takhle naživo hodnotí inscenaci? A vy jste tehdy i vstoupil i do debaty...

„Já si to tedy pamatuji o něco méně, protože po dvou večerech s Petrem Panzenbergerem člověk zapomíná na ledacos... Ale mně se tam potvrdil nešťastný stav komunikace mezi kritikou a divadelníky obecně. Ať ty reakce (a nejen na Baala) byly pozitivní či negativní, tak až na naprosté výjimky, neotevíraly skutečný dialog a ta debata pro mě byla zklamáním. Kdybych tam měl být podroben nějaké zásadní, zevrubné kritice, tak by mi to samozřejmě bylo nepříjemné a asi bych to v sobě potřeboval přežít, ale byl jsem na to hrozně zvědavý. Ale všichni jen – navíc často nepřesně a vágně – líčili své dojmy. Z toho nic nepovstává. Pro mě byl nejzajímavější názor jedné z polských kritiček, která prohlásila, že podoba té inscenace byla něčím očekávatelná. S tím jsem souhlasil a vnímal jako deficit, že jsme ji nedostali ještě o trochu dál. Já jsem do té debaty nechtěl vůbec zasahovat, ale prohlášení, která tam padala, mě iritovala faktickou nouzí, ne, že bych se potřeboval obhajovat.“

Minule jste říkal, že vaší doménou je německá dramatika – jak jste se tedy dostal k Divoké kachně? A nechtěl byste raději dělat něco současného?

„Já se současné dramatičce věnuji docela dost, třeba mým následujícím titulem bude česká premiéra poslední hry Mariuse von Mayenburga. Ale jedna z linií současného divadla je otevírat klasické texty a vstupovat do nich silně přítomným pohledem. Navíc u Divoké

kachny je třeba zdůraznit její mimořádnou nadčasovost. I když zde se navíc trochu bolestně ukazuje, že jsme se jako společnost – v jistém smyslu slova – nikam neposunuli a stále opakujeme určitá schémata. To je také důvod, proč se v posledních letech na českých i evropských scénách začala masivně nasazovat jiná Ibsenova hra, *Nepřítel lidu*. Je pravda, že jsem se mnohé Ibsenovy texty pokoušel prosadit v různých divadlech od doby, co jsem opustil školu. (V jednu chvíli existovala možnost, že by jednou z prvních premiér Nového divadla v Plzni byl *Stavitel Solness*...) Často ale panoval – pro mě poněkud překvapivý – názor, že jejich uvedení by bylo příliš odvážné. Až když jsem zmínil Ibsenovo jméno tady v Aréně, tak se ihned začal generovat konkrétní text, přičemž *Kachna* se nakonec vyklubala i s ohledem na kontext celé sezóny. *Divoká kachna* je hra mimořádně kompozičně napsaná, způsob expozice postav a rozvíjení dramatického konfliktu je naprosto brilantní.“

Můžete přiblížit, o čem *Divoká kachna* je?

„O pátrání, co je životní pravda a co životní lež. Kdy ještě autenticky žijeme a kdy už se obklopujeme různými formami vycpávek a clon, které před sebe stavíme, a které jsou nám často obranou či výmluvou před skutečností. Mně se blíží třicet let věku a strašně vnímám tu změnu životního rytmu. Najednou je nutno se rozhodnout, co člověk myslí a nemyslí vážně, a sám vidím, jak mám v sobě nánosy a návyky, které mě od té skutečnosti odtlačují nebo ji alespoň ke mně nepouštějí tak čistě, jako to bylo kdysi. Myslím, že skvěle to v širším společenském měřítku reflektuje třeba film *Kobry a užovky*. Vyrůstal jsem v pocitu, že teď už můžeme všechno a najednou zjišťujeme, že se ten horizont ztenčil, že všechno nestihneme. A je třeba se rozhodnout, přičemž vidím, jak řadu věcí už prožívám neautenticky. A *Divoká kachna* nádherně mapuje, proč lidé utíkají od skutečnosti a jaké to může mít důsledky. Tématizuje ne zcela autentický vztah člověka k vlastnímu životu.“

Jaké jsou ty vaše clony stínící autentičnost života?

„Abych se vyhnul odpovědi, zmíním alespoň ono – v tomto směru povšechně proklamované – vnímání skrze display telefonu. Je to asi nejviditelnější symptom toho, že se privatizuje úplně všechno v lidském prostoru. A ve scénografii téhle inscenace si realizují svůj strach a zároveň bezmocnou touhu po idealizovaném pokoji z IKEA, po tom naprosto srovnaném životě, kde všechno má svoji příhodně velkou poličku a krabičku, po pohodlí a měkkosti. Když procházím tímhle obchodním domem, tak po tom bezmezně toužím, ale zároveň vím, že to vlastně vůbec nechci, a že bych takhle život ani neudržel.“

Zažil jste někdy situaci, která je základem dramatického konfliktu ve hře? Tedy boj mezi neužitečností pravdy a užitečností lži?

„Ta hra dostatečně prokazuje, jak je pravda bezcenná ve chvíli, kdy není možnost, aby ten, komu se sděluje, ji pochopil a přijal. Pak je to jen hojení se jedné strany vlastní morálností. Já sám mluvím víc, než by bylo dobře a často se mi stane, že nejsem dobře pochopen, protože koneckonců není ničí povinností mě chápat. A pak je nutno nést zodpovědnost. Navíc neexistuje objektivní pravda, a když tvrdím, že mám pravdu, tak to znamená, že si jen arogantně nedokážu představit jinou perspektivu. A i o tom je *Divoká kachna*.“

Lžete?

„V každodenních situacích poměrně hodně, protože jsem nedochvilný a stále pro to hledám různé omluvy. Ale vždy to má reálný základ, protože dobrá lež vždycky vychází ze skutečnosti. Ale v zásadních věcech a blízkým lidem nelžu.“

Jde o hru, která balancuje na pomezí směrů a možná i žánrů – jak skloubit v jedné inscenaci tyto roviny? Třeba v případě scény jste naznačil jistou realistickou konkrétnost...

„Nám nešlo o to ukázat pokoj z IKEA, ale předváděcí pokoj z IKEA. Takže není jisté, zda to místo je pouhá instalace nebo skutečný životní prostor. A v tom je zásadní rozdíl. Čímž se i pojmenovává lehce groteskní styl té věci, protože já tu hru beru víc jako text před-expresionistický než realistický. Navíc jsme provedli razantní zkrácení, děje jsou tudíž rychlejší než u striktně realistického dramatu. A kdybychom hledali jen ten čistě realistický základ, tak se z toho stane tíživá tragédie, přičemž ta hra je napsána jako dost brilantní komedie. A to je také důvod, proč byla reakce diváků při prvních uvedeních tak problematická. Lidé se tehdy neorientovali, zda ji mají brát jako komediální nebo tragickou.“

Ibsen o svých hrách tvrdí, že nedávají odpovědi, pouze kladou otázky. Vy znáte alespoň některou z těch odpovědí?

„Určitě ne. Ty otázky jsou nezodpověditelné. A kdyby si snad člověk myslel, že tu odpověď zná, tak už to je důkazem, že ta odpověď není pravdivá nebo je jen dílčí. A to je to, co mě v té hře také zajímá – pátrat po důvodech, proč věci jsou, jak jsou, proč postavy volí ten ne zcela autentický způsob žití. Přičemž tohle je jen hra, v životě člověku chybí alespoň ta srozumitelnost pěti dějství.“

Co kdyby se někdo rozpakoval na Ibsena jít...

„Já bych chtěl, aby to byl intenzivní zážitek, přičemž teď nekladu důraz na slovo zážitek, ale na intenzivní. Aby to mělo intenzitu, grotesknost a přitom velkou lehkost.“

Hraniční zážitek?

„Hraniční je docela pěkné, když už musíme použít nějaké nepřesné adjektivum.“

Ptala se Alice Taussiková